

8. Вербич В. Євангеліє від Марії, або «людина навіть у безвиході має вибір» / В. Вербич // Сім'я і дім. – 2005. – № 16 (435), 21 квітня.
9. Павличко Д. Безодня, куди страшно заглядати / Д. Павличко // Літературна Україна –2005. – № 2. – с.6.
10. Матіос М. Солодка Даруся: Видання сьоме / М. Матіос.– Львів: ЛА «ПРАМІДА», 2005. – 176 с.
11. Матіос М. «Жодна книжка не допомогла жодному політикові» / М. Матіос// Дзеркало тижня. – 2006. - № 11. – 25 березня. – с.12.
12. Жила С.Художньо-творча діяльність учнів у процесі вивчення повісті-новели М. Матіос «Просили тато-мама...» / С.Жила // Українська література загальноосвітній школі. – 2003. - № 2. – с.48-52.
13. Жила С.«Трагедія адекватна історії»: роман Марії Матіос «Солодка Даруся» та читацька конференція за цим твором / С.Жила // Українська література в загальноосвітній школі. – 2007. – № 3.
12. Д.А. Беляев. История культуры и искусств: словарь терминов и понятий. Учебное пособие для студентов. – Елец: ЕГУ им. И.А. Бунина, 2010. – 81 с.
13. Йонка Л. У центрі «Дарусі» – Людина зі своєю всесвітньою драмою / Л. Йонка // Львівська газета. –2008. – 29 травня.

УДК 81'44:81'37(811.111+8111.161.2)

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРНАТИВНИХ ДІЄСЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

А.В. Долженко, О.О. Залужна

Анотація. Стаття присвячена вивченню семантичних особливостей орнативних дієслів на матеріалі англійської та української мов. В ході семантичного аналізу досліджуваних одиниць розглядається як предикатна, так і аргументна інформація, яка є невід'ємною частиною семантики ОД.

Ключові слова: каузативність, посесивність, орнативність, дієслово.

Теоретичні засади дослідження.

У роботі досліджуються орнативні дієслова (ОД) в англійській та українській мовах, тобто дієслова, що виражають оснащення, забезпечення чим-небудь, наприклад, англ. *to supply* 'постачати', *to give* 'дати', *to present* 'дарувати'; укр. *привозити*, *споряджати*, *дарувати*. Термін «орнативність» (від лат. *orno* 'постачати, споряджати') за своїм лексичним походженням має значення надання та постачання.

Орнативність – це універсальна семантично складна похідна лінгвістична категорія, в якій взаємодіють категорія каузативності та посесивності. Ці мовні категорії привертають до себе увагу дослідників і представлені у науковій літературі значною кількістю праць. Так, ОД тим чи іншим чином розглядаються у роботах В. І. Кульчицького [1], Л. Ф. Пономарьової [2] та О.О. Моргунової [3]. Проте, незважаючи на значну кількість робіт, спостерігається відсутність зіставних досліджень категорії орнативності у цілому та на матеріалі англійської та української мов зокрема.

Самі ж ОД не були предметом спеціального зіставного аналізу, а розглядалися як окрема семантична група дієслів в рамках досліджень із питань каузативності [1] та посесивності [4; 5], що зумовлює актуальність даної роботи.

Об'єктом дослідження є ОД в англійській та українській мовах.

Предметом дослідження є семантика ОД в англійській та українській мовах.

Мета статті полягає у встановленні спільних і відмінних ознак англійських та українських ОД. Матеріалом дослідження слугують 112 лексем (48 лексем в англійській та 64 лексеми в українській мові), що були отримані у результаті суцільної вибірки з лексикографічних джерел англійської та української мов.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі спостереження та узагальнення.

Категорія каузативності притаманна будь-якій мові, та воно має певні особливості в плані

мовної реалізації каузативності в кожній конкретній мові. Категорія каузативності має вельми спірну семантику, що відображає близькість каузативних, каузальних, цільових та результативних значень [6:9].

Каузативність розглядається як універсальна лексико-синтаксична категорія мови. Каузативними вважаються перехідні суб'єктно-об'єктні дієслова, які виражають причинно-наслідковий зв'язок між подіями, станами, фактами [7:24].

Посесивність – це фундаментальна лінгвістична категорія, яка є мовною універсалією [7:24]. У сучасних дослідженнях посесивність розглядають у вузькому та широкому значенні. Згідно з вузьким підходом, посесивні відношення виникають лише за умови, коли в ролі суб'єкта виступає особа, а об'єкт належить до відчужуваної власності. У широкому розумінні, посесивний суб'єкт може бути представлений особою, неістотою чи абстрактним поняттям, а об'єкт володіння репрезентований як відчужуваний або невідчужуваний [4:117]. Центром предикативної посесивності є дієслівні конструкції, що репрезентують посесивну ситуацію. Вона має трикомпонентну структуру: посесивний суб'єкт – посесор (власник, особа, котрій щось належить, котра щось має), предикат посесивної наявності / відсутності (вказує на наявність/відсутність чогось у посесора) й об'єкт посесивності як ключове поняття посесивності (предмет, об'єкт володіння, наявності), сутність якого визначена відношенням відчужуваної та невідчужуваної власності [4:117].

У лінгвістиці термін «орнативність» використовується здебільшого для позначення дієслів постачання. Існує велика кількість робіт, в котрих орнативність відноситься до одного з класів дієслів [1;3], але слід зазначити, що у цих дослідженнях не існує однастайності щодо семантичного наповнення поняття.

Якщо брати до уваги орнативність за широкого розуміння, то ця категорія розглядається як наявність когось або чогось або виконання якоїсь дії; до сфери орнативних відношень зараховують статичні та динамічні відношення, які містять сему «володіння» (наприклад, англ. *to own, availability, plentiful*; укр. *мати, наявність, рясний* тощо) або «надання» (наприклад, англ. *to present, to give, to supply*; укр. *дарувати, давати, постачати* тощо).

Дієслова лексико-семантичної групи володіння і постачання моделюють ситуацію «робити так, щоб суб'єкт володів об'єктом, був забезпечений об'єктом» [2]. ОД, які є об'єктом дослідження в цій роботі, репрезентують динамічну посесивну ситуацію оснащення, яку можна представити за допомогою такої базової формули тлумачення: «X каузує Y мати Z». У семантиці ОД взаємодіють три семантичні актанти: X – каузатор, Y – об'єкт каузативної ситуації і водночас суб'єкт посесивної ситуації, Z – об'єкт посесивної ситуації, зв'язок між якими визначається таким чином: X та Y пов'язані дією каузативності, Y та Z – посесивним відношенням.

Категорія орнативності представлена у мові на різних рівнях. По-перше, орнативність може виражатися синтаксично, наприклад, англ. *She presented him a watch*, укр. *Вона подарувала йому годинник*. Дієслово *to present* в англійській мові та *дарувати* в українській характеризуються орнативною семантикою, а також формує орнативну конструкцію, де «X (англ. *she*, укр. *вона*) каузує (англ. *presented*, укр. *подарувала*) Y (англ. *him*, укр. *йому*) мати Z (англ. *watch*, укр. *годинник*)».

По-друге, орнативність представлена на лексичному рівні напр., англ. *to supply, to gift*; укр. *надавати, подарувати* тощо. У цьому випадку значення надання закладено в семантиці слова, що знаходить своє експліцитне відображення у словниковому тлумаченні наведених дієслів, наприклад, англ. *to supply* «to provide people with something that they need or want, especially regularly over a long period of time» [8] «дати людям те, що вони потребують або хочуть, особливо на регулярній основі протягом тривалого періоду часу»; укр. *надавати* «давати можливість мати щось, користуватися чимсь і т. ін.» [9].

По-третє, категорія орнативності може знаходити своє вираження на рівні будови слова, містячи семантику оснащення у різноманітних словотвірних елементах. В. І. Кульчицький вважає, що категорія орнативності на словотвірному рівні відбувається з опорою на головні різновиди

поняттєво-пізнавальних (когнітивних) операцій кон'юнкції [1:130], а також дослідник зауважує, що вирішальний вплив на якість словотвірної семантики справляє значення тої частини мови, під яку підводиться похідне слово. Кожній частині мови властива орієнтація на ті семантичні категорії, котрі максимально узгоджуються з її ономасіологічною сутністю [1:129].

Категорія орнативності виражається, переважно, за допомогою суфіксів, префіксів та напівсуфіксів або напівпрефіксів, які, завдяки своєму максимально абстрагованому значенню, функціонують як своєрідні конкретизатори відповідних фізичних параметрів або перцептивних ознак, як класифікатори наявного лексичного матеріалу за цими параметрами [1:132]. Прикладами цього явища можуть слугувати наступні ОД з префіксом 'при-': укр. *пришити* «шиючи, прикріплювати що-небудь за допомогою ниток, дратви і т. ін», *прикріплювати* «міцно приєднувати що-небудь до чогось», *приправляти* «домішувати що-небудь до чогось» [9].

У сучасних англійській та українській мовах орнативність – це категорія, властива винятково дієслову. Також, слід ще раз зауважити, що ОД є комбінацією лексичного каузативу та динамічної посесивної ситуації.

Орнативна семантика є основною, проте не єдиною складовою частиною семантичної структури ОД. Семантична інформація, яку репрезентує побудована формула тлумачення, може бути представлена двома видами:

1. Предикатна, яка є складовою в каузативному компоненті значення ОД і конкретизує залучуваний до каузації інструмент, діяча, спосіб, мету, інтенсивність дії тощо, напр.:

(1) *The man's family claimed he could be identified from details given by Mr. Pink* [10] 'Родина чоловіка зазначила, що він може бути ідентифікований за параметрами, наданими паном Пінком'.

У прикладі (1) ОД *to give* «to provide something for someone» 'надавати щось комусь' [8] містить семантичну ознаку, яка конкретизує діяча каузації *Mr. Pink* 'пан Пінк'.

2. Аргументна, що її інтерпретує посесивний компонент семантики ОД, ідентифікуючи суб'єкт посесивної ситуації (людина, тварина, рослина, конкретний неживий предмет, абстрактна сутність) та / або об'єкт посесивної ситуації (частини тіла людини / тварини (волосся, кінцівки, внутрішні органи тощо), складові частини рослини (гілки, листя, плоди тощо), предмети особистої сфери власності (гроші, одяг / взуття, їжа / напої, зброя тощо)) і відношення між ними (невідчужуване / відчужуване володіння), напр.:

(2) *Я хочу, щоб жінка моя була виключно моя, щоб я їй всього достарчав, усім обдавав* [11].

Словникове тлумачення ОД *достачати* «постачати що-небудь, забезпечувати чим-небудь» та *обдавати* «обдаровувати» [9] унаочнює семантику суб'єкта посесивної ситуації та об'єкта посесивної ситуації відповідно.

Стратифікація ОД за каузативним компонентом їхнього значення ґрунтується на найбільш поширеному в лінгвістиці поділі каузативних ситуацій на 1) маніпулятивні та 2) директивні [7:65]. У межах виділених двох типів подальший розподіл на підтипи, групи та підгрупи здійснюється на підставі конкретизації семантики контактної чи дистантної взаємодії між каузатором та суб'єктом і / або об'єктом посесивної ситуації. На кожному етапі семантичної класифікації ОД модулюється їхня семантика за допомогою методики побудови формул тлумачення із подальшим виділенням додаткових семантичних ознак. Особливості дистрибуції ОД у мові проявляються за допомогою прикладів їх вживання.

Аргументна інформація розглядається з урахуванням семантики суб'єкта та об'єкта посесивної ситуації, а також посесивного зв'язку між ними. Базовим для семантичної класифікації ОД за посесивним компонентом значення є поділ об'єктів посесивності на відчужувані та невідчужувані. Це дозволяє розподілити емпіричний корпус дослідження на два семантичні типи: 1) ОД невідчужуваної; 2) ОД відчужуваної власності.

Висновки.

ОД – це дієслова, які характеризуються семантикою «оснащення» та/ або «забезпечення» чим-

небудь людини або предмета. Вони поєднують у своїй семантичній структурі семи каузативності та посесивності, а також характеризуються спільною базовою формулою тлумачення «X каузує Y мати Z».

Семантична інформація, що її експлікує формула тлумачення, репрезентована двома видами: 1) предикатною, яка міститься у каузативному компоненті значення ОД; 2) аргументною, що її декодує посесивний компонент семантики ОД.

Анотація. Стаття посвячена изучению семантических особенностей орнативных глаголов на материале английского и украинского языков. В процессе семантического анализа исследуемых единиц рассматривается как предикатная, так и аргументная информация, которая является составляющей частью семантики ОД.

Ключевые слова: каузативність, посесивність, орнативність, глагол.

Abstract. This article is devoted to the study of semantic features of ornative verbs in English and Ukrainian. During the semantic analysis of the studied units, both variants of information such as predicative and argument are regarded as a constituent part of ornative verbs' semantics.

Keywords: causativity, possession, ornativity, a verb.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кульчицький В. І. Характеристика і особливості семантичних категорій у словотворенні сучасної німецької мови / В. І. Кульчицький // Проблеми семантики слова, речення та тексту: зб. наук.пр. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. лінгв. ун-т. / — 2013. — Вип. 30. — С.128–134.
2. Пономарева Л. Ф. Семантические ограничения в deverбативном словопроизводстве класса глаголов отношения / Л. Ф. Пономарева // Филологические науки/ 3. Теоретические и методологические проблемы исследования языка: Достижения высшей школы — 2010 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.rusnauka.com/36_PWMN_2010/Philologia/76549.doc.htm
3. Моргунова О. О. Каузативні посесивні дієслова в англійській та українській мовах : автореф. дис ... канд. філол. наук / О. О. Моргунова . — Донецьк, 2013 . — 19 с.
4. Мелекесцева Н. В. Предикати посесивної наявності / відсутності в сучасній українській мові / Н. В. Мелекесцева // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». — 2012. — Т. 25(64) — № 1(1). — С.116–120.
5. Константінова О. О. Статичні посесивні дієслова зі значенням заперечення в німецькій та українській мовах : дис.... канд. філол. наук : 10.02.17 / Олена Олександрівна Константінова. — Донецьк, 2006. — 218 с.
6. Терешина Ю. В. Межкатегориальные связи каузативных конструкций : автореф. дис.на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Ю. В. Терешина. — Ижевск, 2008. —С. 9–21.
7. Залужна О. О. Привативні дієслова в англійській та українській мовах : дис.... канд. філол. наук : 10.02.17 / Ольга Олексіївна Залужна. — Донецьк, 2014. — 283 с.
8. The Longman Dictionary of Contemporary English [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.ldoceonline.com>
9. Словник української мови / Під ред. І. К. Білодіда та ін. [Электронний ресурс]. — Режим доступа : <http://sum.in.ua/s/Bilodid>
10. British National Corpus [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://corpus.byu.edu/bnc/>
11. Бібліотека української мови [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.ukrlib.com.ua/>

УДК 81'373.612=111=161.2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВІКУ ЛЮДИНИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

В.О. Климчук, М.Г. Сенів

Анотація. У статті здійснено комплексний зіставний аналіз лексики, що називає людину за віком в англійській та українській мовах, з метою виявлення їх спільних та відмінних рис.Результатом дослідження є визначення моделей формування слів за віковою ознакою, встановлення продуктивності способів утворення цих лексем. В обох мовах